

Цукерки і морфій. Не/сподіваний погляд на Крути

Анастасія Пауценко

«Крути. 1918»

Сценарист: Костянтин Коновалов

Режисер: Олексій Шапарєв

Оператор: Сергій Півненко

У ролях: Євген Ламах, Надія Коверська, Андрій

Федінчик, Олексій Тритенко, Олександр Піс-

кунов, Дмитро Ступка, Остап Ступка, Наталя

Васько, Роман Ясіновський, Богдан Юсипчук

Виробництво: Good Morning Film. 2018

Віталій Салій у фільмі «Крути. 1918».
Режисер Олексій Шапарєв. Україна. 2018.

Знімати стрічки на основі історичних національних міфів – справа почесна, але невдячна. Цільова аудиторія тут матиме два крила, і знайти баланс, щоб задовольнити всіх, не так просто. Ті, хто знає, «як воно було насправді» (наскільки це можливо), оцінюватимуть передусім вірність історичній правді. А обізнані лише з загальними обрисами історичної події (таких найчастіше більшість, принаймні в Україні) потребуватимуть прозорої чіткої картини, що прояснила б і деталізувала цю подію, в ідеалі, не руйнуючи вже сформованого уявлення про неї.

Про події під Крутами чули всі, та в цілому цей образ у свідомості широких мас обмежується формулою «українських Фермопіл». Що дав цей подвиг молодій українській республіці (а дав він таки чимало), мало хто собі уявляє, хоча сам подвиг лишається беззаперечним. Щоправда, оборонців оточує ореол радше мучеництва, аніж військового героїзму – можливо, данина національній традиції, що їй оплакування звичніше за чествування.

Пом'янути загиблих сто років тому, а разом роз'яснити «масам» історичний сенс події, до того ж такий актуальний нині, мав присвячений крутянам фільм. У певному сенсі, місію свою він виконав: став гучною кіноподією, привернув увагу до теми (що її, попри красивий ювілей, на державному рівні відзначили вельми умовно), збурих хвилю відгуків і дискусій. Хвилю, на жаль, переважно протестну щодо самої кінокартини.

На опис історичних неточностей обмежений обсяг нашої статті витратити не будемо – до історичної реконструкції з боку істориків зауважень стільки, що її, вважаймо, немає. Можна говорити лише про стилізацію історичної картини 1918 року.

Щодо її цілісності й повноти для непосвяченого – та й фахового – глядача, ситуація не краща. Творці фільму набрали матеріалу, якого вистачило б на кілька фільмів (чи один серіал), але не змогли його опанувати й організува-

ти. Сама назва ніби обіцяє нам військову драму, та автори, схоже, вирішили, що самих подій навколо героїчного бою недостатньо, аби утримати увагу глядача. Так чи інакше, з'явилася заплутана і малозрозуміла шпигунська лінія з таємними агентами і вдаваним зрадником. До цього долучили заколот на «Арсеналі», про який у фільмі багато говорили, але мало показали, й історію суперництва двох братів за серце дівчини, що мало чим підкріпила сюжет. Усе це розпоростило увагу постановника, а затим глядача, і відволікло її від заглавної події, якій дісталася не так багато метражу.

Зрештою, все це сюжетне сум'яття де в чому вловило й передало дух епохи – щоправда, не в тому, що закладали автори. На екрані постає незрозумілий, шалений світ «вивихнутого часу», коли на війни накладалися революції, імперії розсипалися, а жар пафосу різко здобутої свободи сусідив з «холодним душем» ворожої агресії і внутрішніх негараздів. Всього цього в сюжетній побудові стрічки немає, але божевільна епоха раптом знайшла собі метафору в образі Муравйова з його наркотичними галюцинаціями. Цікаво (і показово), що це найбільш вигадливі, художньо виразні сцени фільму. Саме сцени з Муравйовим лишили відчуття того, що знімальний процес приносив задоволення і виконавцві, і постановнику. Сам цей образ, безперечний акторський успіх Віталія Салія, став найяскравішим у фільмі, його окрасою... і слабкістю. Склалося так, що харизматичному полководцю, втіленню інфернальних сил російської революції, українській стороні у стрічці протиставити нікого. Очільники УНР, безбарвний Грушевський (Сергій Дзялик) і Петлюра з порожніми очима (Дмитро Ступка, який свого часу працював на російську пропаганду в «Ми з майбутнього-2», тепер зіграв на українській стороні), нагадують нинішніх вітчизняних чиновників: говорять правильні речі, але внутрішнього переконання в них не відчутно, тож їм нічого і транслювати слухачам. Стар-

шини студентського куреня Гончаренко і Отаманський надто нагадують сержантів з американських і російських фільмів, з різким переходом в «отців-командирів». Найбільше шансів – у родини генерала Савицького, сини якого Андрій і Олекса представляють відповідно лінії бою і шпигунської інтриги. Але, навіть взяті разом, вони виразністю поступаються Муравйову-Салію. Лишаються... так, власне, герої Крут, навколо яких усе фільмове дійство мало розгорнутися. Але відведеного на них драматургічного матеріалу вистачило лише на створення одноликої маси, що з неї виділяються Андрій Савицький – як головний герой, та Григорій Пипський – за рахунок вирішеної в напроцуд солодково-сентиментальному ключі родинної історії, з цукерками і в'язаним нагрудником (звісно, саме його, пробитого більшовицькою кулею й закривавленого, принесуть невтішному батькові). Варто зазначити, що стереотип «хлопчиків, відправлених владою на забій», вочевидь витав над авторами – принаймні, інфантильність оборонців всіяко підкреслюється. Виразно показано, як і слід було очікувати, лише представників Студентського куреня, та й ті подекуди більше нагадують учнів середньої школи, аніж студентів (підкреслено хлопчачу зовнішність мають Пипський і Гойда: останнього і кличуть відповідно – «Валерик», та й юнацьку енергію хлопці викидають переважно дрібним бешкетом). Якщо Муравйов, інfernальний більшовик-декадент, показаний «під знаком» морфію, то атрибутом крутян стають... цукерки. Спершу їх вручають Пипському люблячі батько й сестричка, а згодом їх же полонені студенти з'їдають в очікуванні розстрілу. До речі, найтриваліша сцена ліричної лінії – спроба освідчитися – відбувається в кондитерській, а хитання дівчини, яке тістечко взяти – з какао чи цитриною, – є прозорою, хоч і не дуже дотепною метафорою на вибір між братами Савицькими, брюнетом Олексою і русьвим Андрієм. Можна сказати, що наївно-солодкавим, «цукерковим» є авторське бачення головних героїв у цілому (не те щоб наш кінематограф загалом на таке не страждав, але в «Крутах» це вже надміру).

Чи є все ж таки позитивний момент у стрічці, що частково виправдало б витрачені на нього бюджетні мільйони? Хоч як це дивно, це... її кон'юнктурність. Кінокон'юнктура в Україні стає патріотичною і розширює цю тематику, і це все-таки добре. Другий позитивний «симптом» (пов'язаний з першим) – те, що завдяки ширшому державному фінансуванню така тематика поступово перестає бути справою кількох режисерів-ентузіастів і охоплює ширші кінематографічні кола. Сподіваємося лише, що в майбутньому це озветься не лише кількістю, а й якістю (можливо, Держкіно варто задуматися про бодай якийсь контроль якості для фінансованих фільмів?). «Крути» важко назвати повноцінним зверненням до теми. Їх сприймаєш як стрічку-виклик: «Ми спробували, тепер ви зніміть краще!». Тож чекаймо на наступні кіно-Крути, що стануть не поразкою, а перемогою українського кіно – адже й Крути історичні, попри суспільний стереотип, по суті були українською перемогою.

Людина з табуретом і людина зі зброєю

Лариса Іванишина

Леонід Кантер з дочкою у фільмі «Людина з табуретом». Режисер Ярослав Попов. Україна. 2019.

«Людина з табуретом»

Ідея Леоніда Кантера
Режисер Ярослав Попов
Композитори: Тарас та Марко Галаневичі
Анімація: RIDNI Animation
Проект Діани Карпенко «Казки, які збирає маленька Маґдалена»
Продюсерка Катерина Мізіна
Кошти: «Спільнокошти», «Український культурний фонд». 2019.

Документальний повнометражний фільм Ярослава Попова «Людина з табуретом» у лютому вийшов у прокат. Його головний герой – режисер і мандрівник Леонід Кантер¹. Вибір героя логічний для Ярослава Попова, оскільки він уже давно співпрацював з Леонідом, монтував його попередні фільми, і на початку 2018-го вони разом почали роботу над цим фільмом. На екрані – справді унікальна особистість, одержима свободою, і не на словах, а в житті, особистість, що до певної міри є реінкарнацією творчої людини і мандрівника Григорія Сковороди, тільки одруженого і без філософських трактатів.

У Ліни Костенко є вірш про японця, який захопився ризикованою справою – альпінізмом – сам по собі: «Не на показ, не в кадрі, не навмисне, / не задля слави, грошей чи забав, – / своє життя, як скеля прямиовисне, / сам на одинці з долею долав.» («Наомі Уемура»).

До таких унікальних людей, хто бачить сенс не в традицій-

¹ Леонід Кантер – кінорежисер, мандрівник. Зняв фільми «З табуретом до Атлантичного океану», «З табуретом через Гімалаї», «Війна за власний рахунок», «Добровольці Божої Чоти», «Міф» (два останні спільно з Романом Яснієм).